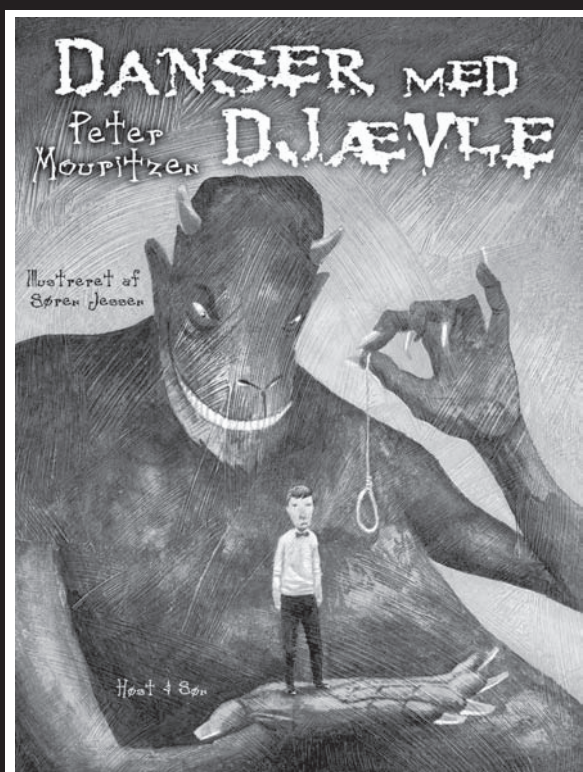

LÆRERVEJLEDNING

til Peter Mouritzens *Danser med djævla*

INGELISE MOOS OG
KAREN VILHELMOSEN

Lærervejledning til Peter Mouritzens Danser med Djævle

© Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen og Høst & Søn/GB-forlagene A/S,

København 2007

1. udgave, 1. oplag, 2007

Grafisk tilrettelægning og omslag: Mette Plesner

Illustration fra *Danser med djævle*: Søren Jessen

Produktion: Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 2007

Høst & Søn er et forlag i GB-forlagene A/S

Købmagergade 62, 4. | Postboks 2252 | 1019 København K

Indhold

- 5** *Danser med djævle*
- 6** *Dukkerne fra Guatemala*
- 6** *Drengen der gik over gevind*
- 7** *De syngende snemænd*
- 8** *Danser med djævle*
- 8** Litteraturarbejdet med *Danser med djævle*
- 9** Temaer
- 9** Genre
- 9** Illustrationer
- 10** Personkarakteristik
- 11** Tid
- 12** Komposition
- 12** Sprog
- 15** Digtet
- 15** Litteraturarbejdet på mellemtrinnet

- 17** *Elevopgaver til Danser med djævle*
- 23** Bibliografier og links
- 23** Novellesamlinger af samme forfatter

Danser med djævle

De sidder i saksen – drengene

En antologi bestående af tre noveller og et digt. Alle historier handler om drenge, der er i klemme i forhold til de voksne. Og det kan gå grueligt galt, når fantasien bliver realitet. Spændende og udfordrende noveller til de ældste elever på mellemtrinnet.

Dukkerne fra Guatemala

Den lange novelle handler om en drengs ensomhed og oplevelse af svigt i forbindelse med forældrenes skilsmisse. Han bliver mobbet i skolen. Novellen åbner med, at han er alene hjemme, og vi følger hans mareridtsforestillinger om, hvad der *kunne* ske. Da moren kommer hjem med en lille pose med bekymringsdukker, vender historien på klassisk eventyrvis. Han lægger for mange dukker under sin hovedpude.

I skolen læser en vikar et eventyr op, som får nærmest symbolsk karakter: *De tolv grave*. Her kan man læse om, hvor galt det kan gå med ønsker, når man indgår en pagt med djævelen. Den åbne slutning lægger op til mange samtaler om, hvad der faktisk sker med drengen. Han bruger en ønskedukke til at slippe af med moren og dennes kæreste, klokken er tolv – den magiske gysertime!

Illustrationerne understreger uhyggen og det magiske tidspunkt. Og eventyr-illustrationen er både uhyggelig og blodig.

Drengen der gik over gevind

Novellen handler om en dreng, der brændende ønsker sig en kamæleon. Men moren affærdiger ham med replikken: ”Du kan få en fugl.” Sådan åbner historien, og så er magtkampen i gang. En kamp, der i novellens univers udvikler sig til en veritabel krig midt i den fredelige juletid. Moren omtaler deres hjem som et paradis, men drengen opfatter hende som en slange i paradiset,

der med hugtænder sender ord imod ham, som han ingen modgift har overfor. Morens bidende ord kulminerer, da hun kalder drengens ønske udansk og perverst.

Drengen taber kampen. Han bliver syg, og i sin feberfantasi forvandler han sig til en øgleunge. Da moren opdager det, vender historien. Drengen er gået over gevind, han stopper hendes ordstrøm, men kan ikke længere selv føle noget. Han er blevet borte. Måske også for sig selv.

Selvom man læser novellen realistisk hele vejen igennem, hvilket er muligt, hvis man fx forestiller sig drengens forvandling som en kulminerende feberdrøm, drejer novellen sig om drengens oplevelse af sin mor og sin egen identitet – eller mangel på samme – i hjemmet.

Moren – kamæleon – kan ikke se sin dreng. Hun svigter sin voksenrolle. Hun er ond med ord, men da hun ser ham forvandet, er det netop hendes tunge, der viser, at hun ikke altid kan klare at tromle verbalt.

Søren Jessens illustrationer understreger den uhyggelige stemning og kan bruges som indgang til en fortolkning af teksten. Især slutbilledet virker uhyggeligt.

De syngende snemænd

I novellen *De syngende snemænd* er drengen i klemme mellem to uforsonlige forældre, der skal skilles. Sneen, kulden og snemændene kommer på et symbolsk plan til at demonstrere drengens afmagt og fortvivlelse. Han bygger en far-mor-barn-familie i sneen, men snemændene får liv om natten og begynder at tale sammen. Peter Mouritzen spiller raffineret på ’tø’ og ’dø’ som enslydende ord. ’Men Bjørn havde hørt de ord, der burde være forbudt for børn.’ Drengen bliver ufrivilligt vidne til forældrenes endelige og voldsomme opgør. Han reagerer ved at bruge snemændenes sang som udtryk for, hvordan han føler. Hans skrig og

indefrosne følelser vises fornemt i illustrationen, der afslutter historien.

Danser med djævla

I det afsluttende digt fortælles der retrospektivt om barndomsoplevelsen i danseskolens helvede. Her ydmyges drengene over for pigerne. De er både tiltrukket og frastødt af den tætte kontakt med det andet køn. Bittert ironisk skildrer den voksne fortæller en barndomserfaring, som får eksistentiel betydning for senere oplevelser og rummer et suk over den vågnende seksualitets vanskelighed. Al Adams tragik. Alle drenges samlede pubertets-erfaring: at kunne dø per fantasi.

Litteraturarbejde med *Danser med djævla*

En dansklærer er forpligtet på Fælles Mål for folkeskolen. I litteraturundervisningen skal elever på mellemtrinnet (3.-6. klasse) blandt andet:

- have viden om sprogets poetiske funktion
- kunne se at litteraturen afspejler den tid, den er blevet til i
- finde udtryk for værdier i tekster
- fortolke, perspektivere og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og begyndende analytisk forståelse i samspil med andre
- kende forskellige genrer inden for fiktion
- gøre rede for genre, hovedindhold, kommunikation, komposition, fortælleforhold, fremstillingsform og temaer i tekster i samspil med andre

Dette kan danne grundlag for klassens litteraturarbejde.

Hvis elever skal have glæde af og udvikle deres fiktionskompetence, dvs. evne til at læse litteratur, skal de først og fremmest lære at skelne mellem tekstens umiddelbare, bogstavelige indhold og det, som er tekstens bagvedliggende indhold. Det, som teksten egentlig handler om.

Temaer

- Drengene på grænsen til puberteten mellem barndom og ungdom
- Drengene, der 'sitter i saksen'
- Forældresvigt
- Fantasien som mulighed
- Afmagt og angst

Genre

Peter Mouritzen eksperimenterer med og blander genrerne:

- Gyser
- Fantastik
- Eventyr
- Realisme
- Digte

Illustrationer

Det vil være oplagt at arbejde med Søren Jessens illustrationer. De kan i sig selv være en øjenåbner i forhold til både fortolkning

og perspektivering. Se fx illustrationen side 30. Billedet rummer den oplevelse, som teksten beskriver. Den lille dreng i klemme i et meget stort rum med snefald uden for vinduerne som symbol på hans sindstilstand. Alt i rummet er uden for hans rækkevidde og samtidig er rummet klaustrofobisk. Det ydre er et billede på det indre, ligesom i novellerne.

Personkarakteristik

Hovedpersonernes oplevelser er alle fatale og har konsekvenser for deres liv. Den ydre handling er også udtryk for en indre udvikling. Oplevelserne fører til erkendelse og indsigt. Den uhyggelige oplevelse bliver et vendepunkt i deres liv og har vidtgående konsekvenser for dem.

Hovedpersonerne hedder Bent, en helt almindelig dreng, og Bjørn, som en nærmest ironisk pointe. De karakteriseres ved hjælp af indre monolog:

Bent rejste sig fra spisebordet, tog den store køkkenkniv, der havde ligget på bordet foran ham og lagde den tilbage i køkkenskuffen, så hans mor ikke opdagede, at han havde haft den liggende. Dukkerne fra Guatemala side 9

Bents angst for at være alene og hans forhold til moren kommer til udtryk i denne lille handling. Han vil have hende til at tro, at alt er i orden. Også morens overfladiske snak bliver udstillet og karakteriserer deres indbyrdes forhold.

Et replikskifte kan også karakterisere et forhold mellem mor og søn:

Han øjnede en ny mulighed. Moderen havde sagt mit hus.

– Vores hus, sagde han – jeg bor her da også.

...

– Vores hus, åndede moderen langsomt, – er et paradis, som ingen skal ødelægge. Husk på, hvad der skete med Adam og Eva, da slangen kom. Vores hus ligger på Lærkevej 2, det er slangefrit område, husk det, min herre! Drengen der gik over gevind side 25, 26.

Forholdet mellem de to vises i måden, de taler på. Ord kan sår. Og så er der klare bibelreferencer. Historien ender tragisk. Det udtalte ligger bag både de indre monologer og replikskiftene.

Tid

Årstiderne og tidspunkterne på døgnet spiller en rolle. Peter Mouritzen er gysertimers mester for børn. I hans univers er kl. 12 gysertimen, julen er det modsatte af idyl, vinterens kulde er synonym med hjerternes kulde og et tøjvej, et forår, kan blive endegyldigt: afslutning og ny begyndelse.

Det var den nat, snemændene begyndte at synge. Side 34

Om lidt ville de komme. Side 7

Mor sagde mor om sig selv. Det var barnligt, syntes han. Det var julesprog. De voksne blev så barnlige, når julen kom.

Side 23

Hvert efterår besteg man der fnisernes skafot. Side 43

Komposition

Det er næsten altid interessant at se på, hvordan en novelle er bygget op. I hvilken rækkefølge sker begivenhederne? Hvornår indtræffer første vendepunkt? Hvor langt ind i historien skal vi, før vi opdager, at der er noget galt? Ikke mindst er det vigtigt, at eleverne er opmærksomme på novellens titel som indgang til en fortolkning. Åbningerne eller begyndelserne er vigtige litterære virkemidler. I alle tre noveller i denne antologi begynder novellerne *in medias res*. Dvs. vi kommer ind i begivenhederne lige på og hårdt. På den måde skal vi som læsere selv skabe forbindelserne til, hvad der er gået forud og orientere os i det, der berettes. Åbningen kan som her også sætte scenen for, hvor og hvornår noget foregår. Hos Peter Mouritzen er det ofte gysertimen (kl.12 om natten), en højtid (julen) eller en årstid (vinter), der spiller på vores umiddelbare associationer.

Også slutningerne er centrale. I mange moderne noveller er der åbne eller tvetydige slutninger. De lægger op til vores videregigtning eller fortolkning.

Sprog

Sproget i Mouritzens noveller og i hans digt er en opmærksom læsning værd.

Det helt simple er hans brug af navne, såvel de almindelige kaldenavne: Bent og Bjørn, Adam og Eva, som alle kan tolkes i overført eller bibelsk betydning og Mr. Hyde (fra Stevenson: Dr. Jekyll and Mister Hyde, den klassiske gyser).

- Som øgenavne: Bengel (tysk navn for laban), Røde Rudi (Rudolf med den røde tud, julevise), Hævneren fra Helvede,

Skrappedullen (lærernavne), Kong Klog, Kong Vinter.

- Stednavne: Øglevej, Lærkevej (som modsætninger).
- Brugen af rekvisitter og ting til at skabe stemning og fortælle det udtalte. Findes fx: sikkerhedslåsen, ønskesedlen, kalenderlyset, bekymrings-sækken med dukker, skarpe knive, læselamper, lokkende kroge, skafot, øjne som patroner.

Der findes mange faste sproglige vendinger, som får et overraskende tvist i historierne. Over to noveller er der sat små vignetter:

Gid dine ønsker må gå i opfyldelse! (Gl. sigøjnerforbandelse), Dukkerne fra Guatemala. Her er ikke tale om et reelt ønske, men om en forbandelse. Det giver ordene et helt andet indhold end det umiddelbart skrevne.

Jeg er vist kommet på en fejl klode, (Sigbjørn Obstfelder) norsk forfatter (1866-1900), *De syngende snemænd.* Obstfelder omtales ofte som Nordens første modernist. Hans digtning viser et udsat, nervøst jeg, der er plaget af grundlæggende eksistentiel angst og fremmedgjorthed ligesom Bjørn i novellen om de syngende snemænd.

Bents mor siger: *Jeg ønsker en bestemt person hen, hvor peberet gror.* Denne vending bliver også novellens slutreplik og hans sidste ønske. I første omgang sagt som en vittighed, men udtrykket får fatale følger til sidst.

At beherske sproget giver magt i novellernes univers. Vikaren, Hævneren fra Helvede, i *Dukkerne fra Guatemala* fyrer ordene af som pistolskud fra hoften, bander og siger 'Skråt op!', og han fortæller et forbudt eventyr (side 12). Moren vil skrike: Det bliver over mit lig! Når hun hører om faderens luftige planer. Det bliver det så måske også til sidst (side 20). Bent blev dejlig let om hjer-

tet (side 21) netop i det øjeblik, det hele går helt galt (side 22). I novellen *Drengen der gik over gevind* er selve titlen en fast vending, som eleverne ikke nødvendigvis kender. De kender den imidlertid, når de har læst novellen. 'At gå over gevind' betyder at blive helt urimelig. Spørgsmålet er, hvem der bliver urimelig og om ikke konsekvensen af magtkampen mellem søn og mor er 'at det går over gevind'.

Hele novellen bygger på, at ord kan gøre ondt. Søren Jessens illustration på side 24 viser moren med slangetunge, selvom hun siger: 'Jeg vil ikke have kryb i mit hus'. Hun skildres med slangeord: hun hvæser, hun er hys, tungen spiller med ord, hun har en skarp tunge og et kryb i sengen (elskeren Lindy), selv i illustrationen side 27 står der med store graffitibogstaver SLIM. Kamæleonen bliver symbol på denne dobbelthed. Den kan forvandle sig i forhold til omgivelserne og bliver drengens alter ego. Han må væk fra dette miljø og forsvinder som sne.

Men moren har jo også 'pip nok i forvejen!'. Side 23.

I *De syngende snemænd* røbes konflikten mellem forældrene i sætningen: 'Men nu kunne de ikke holde isen ud længere, nu lod de ordene løbe på skøjter.' Side 34.

Snemændene derimod taler stilfærdigt sammen (side 37). De siger: 'Tø og dø, det er det samme for os'. Side 38.

Bjørn hører også 'de ord, der burde være forbudt for børn.' Side 40.

Og til sidst 'mor stod der ubevægelig, med kolde, tomme øjne og åben mund, som råbte hun tavs ud i tomheden'. Slutscenen viser hovedpersonen i et fastfrosset skrig.

Ord kan bruges på godt og ondt. De kan sige det modsatte af det, der faktisk siges, og de kan udtrykke det uudtrykte eller uudtrykkelige, det man endnu ikke selv har erkendt.

Det samme gælder billedsproget. Snemænd, klovner, julemænd og kamæleonen bliver alle billeder på noget andet og mere end det, de umiddelbart repræsenterer.

Hvis eleverne kan få øje på nogle sproglige virkemidler, er de kommet langt i forhold til at opdage sprogets 'poetiske funktion'.

Digtet

I digtet kan der arbejdes med de frie urimede strofer, det rytmiske sprog og Peter Mouritzens brug af overraskende ordsammensætninger: Danseskoledøden, dødedsedingle, drengefangerfælden.

Hans brug af bogstavrim: et fjols til foxtrot, klovn til quickstep, monstret i mørke, tanken tændtes, stol og svimlen osv. Han skaber nye overraskende konstellationer og binder sætninger sammen på denne måde.

Den bitterironiske pointe: 'Svært var det ikke at dø per teori' kan danne udgangspunkt for fortolkningen af digtet, som drejer sig om barndommens smertelige erfaringer med skamfølelse og lyst – eksemplificeret i 'klovnens stilnede motorik'.

Litteraturundervisning på mellemtrinnet

Novellerne skal give læseren mulighed for at forholde sig til problemstillinger i litteraturens verden. Derved har han i fiktionen mødt en verden, som er mere ekstrem end den han måske oplever til daglig, men som rustet ham i forhold til den virkelige ver-

den. De er resultatet af den 'gamle' forfatters tilbageblik på ikke kun barndommens idylliske oplevelser, men også på dens grusomheder og de oplevelser af afmagt, som han mener, alle skal igennem. Man skal opleve gysset, og det er 'al Adams tragik', altså den modningsproces som alle drenge til alle tider må igennem: Drengen kan udnytte sin magt og det med tragiske konsekvenser. Han kan forsvinde fra denne verden, eller han kan overveje døden som mulighed. Indsigten og muligheden er smertefuld, men uundgåelig. Den er et vilkår og en pris for at blive voksen.

Hans noveller behandler eksistentielle temaer i et kunstnerisk sprog. Temaerne kommer tæt på, provokerer og kan være med til at lære eleverne at læse fortolkende, udvikle deres evne til at læse litteratur og gå bag om det sprog, som ikke blot er hverdagssproget, men udarbejdet med henblik på at sige mere end blot det, der står på siderne.

Børn kan godt være i fiktionens univers samtidig med, at de er i deres egen verden. De kender formen fra både bøger og film, og den skaber rammen for deres forståelse. Formen åbner for fantasien, beskytter mod dagdrømmeriets flugt og frisætter barnets forestillingsevne på samme tid.

Opgaverne til novellerne og digtet kan laves i klassen eller i grupper. Nogle opgaver kan evt. udvælges, og andre kan fravælges. Det er en god idé, at læreren læser novellerne højt, enten før eller efter eleverne selv har læst dem. Det får alle elever med. Elever kan sagtens være gode til at fortolke tekster, selvom deres læseniveau ikke er alderssvarende.

Drengen der gik over gevind danner grundlag for en litteratursamtale (den strukturerede litteratursamtale) i Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen: *Fra en anden klode. Læs litteratur i 5.-6. klasse*. Dansk lærerforening 2007. Her er metoden gennemgået i elevbogen og i Lærervejledningen.

Elevopgaver til *Danser med djævl*

OVERBLIK

FÆLLES

Få overblik over novellesamlingen ved at bladre den igennem og se på illustrationerne. Læs bagsideteksten. Hvad kommer I til at tænke på, når I læser titlerne?

- *Dukkerne fra Guatemala*
- *Drengen der gik over gevind*
- *De syngende snemænd*
- *Danser med djævl*

Skriv stikord på A3-papir og gem dem til I har arbejdet med novellerne, så I kan sammenligne jeres forventninger med resultatet af jeres analyser.

NOVELLERNE

Læs novellerne.

I kan arbejde med én novelle ad gangen eller alle samtidig.

GRUPPEARBEJDE

- Hvad kunne I godt lide?
- Hvad kunne I ikke lide?
- Hvad undrer jer?

Skriv jeres overvejelser op i et litteraturhæfte i tre spalter.

ANALYSE

FÆLLES

Temaer

Find temaer i novellerne. Det kunne være:

- At være alene hjemme
- Ensomhed
- Svigt
- Afmagt
- At være ked af det
- Skilsmisse
- ...

Skriv dem på tavlen

Hovedpersonen

Diskuter, hvem der har det værst i de tre noveller. Begrund jeres synspunkter.

INDIVIDUELT

Find et sted i hver novelle, som, I synes, karakteriserer hovedpersonen. Det kan være en replik, han siger eller noget, han foretager sig. Skriv stedet ned i et hæfte. Det skal blot være en sætning eller to.

FÆLLES

Klassen læser på skift det udvalgte tekststykke op uden afbrydelse.

- Var der nogen, der havde fundet samme sted?
- Skildrer Peter Mouritzen sine hovedpersoner direkte (udseende) eller indirekte (gennem handlinger og replikker)? Kan I lide den måde, han gør det på?
- Passer illustrationerne på drengene?

Åbning og slutning

GRUPPEARBEJDE

Læs alle åbningerne på novellerne.

- Hvordan fungerer de?
- Bliver du nysgerrig som læser?
- Virker de uhyggelige?
- Er de morsomme?
- Læs også vignetterne, der står oven over de to af novellerne. Hvad betyder de for læsningen?

Læs alle slutningerne.

- Diskuter, hvordan de skal forstås.
- Ender de tre noveller godt?
- Diskuter de forskellige fortolkningsmuligheder:
- Forsvinder drengen i *Drengen der gik over gevind*?
- Bliver han forvandlet til en kamæleon, eller foregår det hele i hans fantasi?

- Går Bents ønske i opfyldelse i *Dukkerne fra Guatemala*?
- Forsvinder moren, eller dør han til sidst?
- Hvad betyder det, at Bjørn i *De syngende snemænd* i slutningen 'åbner munden og slipper isen ud'?
- Hvordan fortolker I det, at snemændene kan synge?
- Foregår det i drengens fantasi eller i virkeligheden?

FORTOLKNING

FÆLLES DISKUSSION

I alle tre historier er forældrene enten ved at blive skilt, eller også er de skilt og flyttet fra hinanden. Det er svært for drengene. De bliver angste, utrygge og bruger fantasien til at flygte fra virkeligheden.

- Hvordan synes I, de voksne opfører sig?
- Hvordan synes I, drengene klarer konflikterne?
- Tror I på, at det, der fortælles, kan finde sted i virkeligheden eller i fantasien?
- Synes I, novellerne er sørgelige, spændende, uhyggelige, morsomme eller andet?
- Hvad synes I om illustrationerne?
- Sammenlign jeres fortolkninger af novellerne med de forventninger, I skrev på A3-papir inden arbejdet.

Digtet

GRUPPEARBEJDE

Læs digtet højt på skift i gruppen (én strofe til hver). Notér det, der undrer jer eller det, som kan være svært at forstå.

- Diskuter, hvad det drejer sig om.
- Hvor gammel er den, der skriver digtet (fortælleren)?
- Hvordan oplever han danseskolen og pigernes fnisen? Find et godt eksempel.
- Hvad vil det sige 'at dø per teori'?
- Hvad mener han med, at der skal stå: 'et levende eksempel på al Adams tragik'?

I kan eventuelt forsøge at fremføre digtet som en rap, så det rytmiske i sproget træder tydeligt frem.

I kan illustrere digtet. Hver gruppe illustrerer en eller to strofer. Illustrationerne sættes op på opslagstavlen i kronologisk rækkefølge.

PERSPEKTIVERING

- Har I selv oplevet en situation, der er pinlig og ydmygende?
- Hvad 'skammer' børn sig over i dag?
- Synes I godt om digtet?

- Hvordan fortolker I Søren Jessens illustration til digtet?
- Kender I andre billeder, der viser det samme?

Bibliografi og links

Links til Peter Mouritzens forfatterskab med bibliografi. Se www.forfatterweb.dk.

Her kan man læse om Peter Mouritzens forfatterskab for børn og unge:

En dag fik Peter Mouritzen brev fra en 5. klasse, der spurgte, hvorfor det ofte er outsiders, han skriver om. Hans svar var: "Jeg skriver mest om outsiders, fordi jeg kender typen. Jeg ser sådan en i spejlet, hver gang jeg børster tænder og vasker hænder. Og en forfatter skriver bedst, når han skriver om noget og nogen han kender." Peter Mouritzen, født 1946.

Novellesamlinger af samme forfatter:

Monstermail og andre mysterier, 2002

Manddomsprøven, 2003

Djævelens dusin – 13 uhyggelige historier, 2003

Muskler og andre noveller, 2003

Nat med Naja, 2007

Danser med djævla er spændende og udfordrende noveller til de ældste elever på mellemtrinnet. Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen har udarbejdet lærervejledningen til Peter Mouritzens tre noveller og ene digt. Den behandler antologien ud fra de litterære grundbegreber **tema, genre, komposition, fortælleforhold** m.m. Hæftet indeholder desuden elevopgaver, der kan bruges direkte i undervisningen.

Lærervejledningen med flere kan også downloades på EMU's danskfaglige univers for grundskolen på www.emu.dk

HØST OG SØN

